

Robert Tomczak, Marek ĀurĀanskiy

"Āeskā města a jejich sprāva za třicetiletě vālky. Zemskěy a lokālńi kontext", Marek ĀurĀanskiy, Praha 2013 : [recenzja]

Historia Slavorum Occidentis 1(8), 256-259

2015

Artykuł został opracowany do udostěpnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostěpu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostěpniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Marek Ďurčanský, Česká města a jejich správa za třicetileté války. Zemský a lokální kontext, Nakladatelství Karolinum, Praha 2013, ss. 412

Podczas wojny trzydziestoletniej (1618–1648), a dokładniej w jej początkowym okresie czyli czeskim powstaniu stanowym (1618–1620), stany szlacheckie bardzo silnie wsparły rebelię insurgentów, co wyraźnie kontrastowało z mniej aktywnym udziałem, czy poparciem miast czeskich. Niemniej jednak, katastrofa dziejowa bitwy pod Białą Górą równie mocno uderzyła właśnie w miasta, które musiały dostosować się do życia w nowych warunkach polityczno-społecznych. Najbliższe lata upłynęły pod znakiem silnej ingerencji w wewnętrzne życie miast ze strony zwycięskiego obozu cesarza Ferdynanda II, a kolejne dwudziestolecie było czasem bezpośredniego zagrożenia konfliktem zbrojnym i szukaniem środków zaradczych mających na celu wypracowanie mechanizmów obronnych przeciw zbrojnym interwencjom¹.

Zupełnie niedawno na czeskim rynku księgarskim pojawiła się praca Marka Ďurčanského pt. *Česká města a jejich správa za třicetileté války. Zemský a lokální kontext* (tłum. Czeskie miasta i ich administracja w czasach wojny trzydziestoletniej. Kontekst lokalny i krajowy), która w kompleksowy sposób bada ów wpływ walk politycznych i wyznaniowych w pierwszej połowie XVII w. na wewnętrzną praktykę w zarządzaniu miastami czeskimi. Pozycja ta stanowi znaczne rozszerzenie wcześniejszych badań autora, które stały się podstawą jego rozprawy doktorskiej złożonej w 2007 r. (*Městské kanceláře ve středním Polabí za třicetileté války*). Dzięki pogłębionej analizie historii rozwoju administracji miast czeskich oraz urzędów miejskich udało się spojrzeć na badane zagadnienie w dwóch płaszczyznach, zaznaczonych zresztą w tytule pracy, a więc w kontekście lokalnym czy regionalnym oraz ogólnokrajowym. Środkiem ku temu stało się spojrzenie komparatystyczne na różne typy miast oraz bardziej ogólne zbadanie losów sieci aglomeracyjnej regionu środkowoczeskiego. Mowa tu o trzech ośrodkach miejskich ulokowanych w środkowym biegu rzeki Łaby, a więc o Nymburku – mieście królewskim (miasto stanowiące część dóbr królewskich, w praktyce niezbywalne),

¹ Za streszczeniem umieszczonym na okładce książki.

Brandýsie nad Labem – specjalny typ miasta poddańczego (miasto obciążone obowiązkami względem komory, a zarazem centrum dworu właściciela i do pewnego stopnia miejska rezydencja) i Čelákovicach – miasteczku poddańczym (typ miasta stanowiącego własność prywatną o stosunku feudalnym względem właściciela).

Konstrukcyjnie praca M. Ďurčanského została podzielona na sześć rozdziałów, które umiejętnie autor podzielił na mniejsze całości. Po wprowadzającym *Wstępie* (*Úvod*, s. 7–14) następuje interesujący rozdział poświęcony stanowi badań nad dziejami miast czeskich oraz ich administracji w okresie wczesnonowożytnym (*Dějiny českých měst a jejich správy v raném novověku – přehled dosavadního výzkumu*, s. 14–61), w którym autor umieścił dodatkowo obszerny podrozdział dotyczący przeglądu bibliograficznego starszej i aktualnej literatury, która traktuje o dziejach miast w badanym okresie, historii urzędów miejskich oraz dziejów administracji miejskiej (s. 27–61). Co interesujące, autor dokonał również zestawienia najważniejszych publikacji o dziejach miast i różnych aspektach ich funkcjonowania w dorobku historiografii anglojęzycznej, niemieckiej, austriackiej, polskiej i węgierskiej.

Dalej następuje bardziej szczegółowy rozdział dotyczący czeskich miast i ich administracji do końca wojny trzydziestoletniej (*Česká města a jejich správa za třicetileté války*, s. 62–151). Z punktu widzenia polskiego czytelnika to właśnie w tej części pracy znajdują się najbardziej interesujące informacje. Wynika to z faktu, że autor w sposób syntetyzujący przedstawił najważniejsze aspekty funkcjonowania miast czeskich w okresie od XVI w. do końca wojny trzydziestoletniej. Nie omieszkał przybliżyć kwestii rekatolizacji, konfiskat, potwierdzania przywilejów czy instytucji cesarskiego starosty oraz problemów administracji miejskich będących pod stałą presją wynikającą z działań wojennych. Z kolei najbardziej ciekawy dla czeskiego czytelnika może być ostatni podrozdział traktujący o dyskursie dotyczącym źródeł narracyjnych pochodzenia miejskiego, ich autorach i stosunku do źródeł dyplomatycznych w środkowych Czechach w czasie wojny trzydziestoletniej. W rozdziale tym znajdziemy także liczne zestawienia tabularyczne dotyczące miast królewskich, zawierające między innymi serie rekonstrukcji 22 rad miejskich z lat 1624–1636, listy nowych członków tych rad z lat 1626–1636, czy chociażby dochody podkomorzych (*subcamerarius*, przedstawiciel króla w radzie miasta) przy odnowionych radach miejskich.

Natomiast wiodącym rdzeniem książki M. Ďurčanského są trzy rozdziały o miastach będących głównym przedmiotem badań autora: *Nymburk* (s. 152–223), *Brandýs nad Labem* (s. 224–268) i *Čelákovice* (s. 269–288). Wewnętrznie każdy z tych rozdziałów został systematycznie podzielony na partie dotyczące źródeł i literatury do dziejów owych miast w latach 1618–1648, przeglądu historii tych miast w latach trwania wojny trzydziestoletniej oraz administracji miejskiej i urzędów w badanym okresie. Powyższe rozdziały, pod względem warsztatowym, prezentują najwyższy poziom interpretacji i analizy materiału źródłowego i w całości wyczerpujący sposób przedstawiają badane zagadnienie. Na uwagę zasługuje również warstwa prozopograficzna omawianych trzech rozdziałów, która jest poważnym wkładem w czeską biografistykę. Mimo, że ta część pracy stanowi dokładne i satysfakcjonujące historyka podejście do tematu, jest mniej istotna dla polskiego czytelnika niż rozdział poprzedni, ze względu na przedmiot będący podstawą badania, a więc prowincjonalne, w odczuciu polskiego badacza, miasta czeskie. Niemniej w ogólnym zarysie, jak i w aspekcie warsztatowym, rozdział ten może się okazać bardzo przydatny dla polskich badaczy zajmujących się historią miast oraz ich administracją w XVII w., chociażby w ujęciu *per analogiam*.

Dopełnieniem książki M. Ďurčanského są godne uwagi i dobrze sformułowane wnioski końcowe (*Závěr*, s. 289–293), obszernie i szczegółowe streszczenie w języku niemieckim (*Resümee*, s. 294–311), spis użytych źródeł i literatury (*Soupis použitých pramenů a literatury*, s. 312–362), wykaz skrótów (*Seznam zkratek*, s. 363–364), 24 kolorowe ilustracje (*Obrazové přílohy*, s. 365–381) oraz indeks nazwisk i miejscowości (*Jmenný rejstřík*, s. 383–405, *Místní rejstřík*, s. 406–411). Nie można także zapomnieć o dość obszernym aneksie, który jest integralną częścią pracy, choć nie znalazł się w wersji drukowanej książki. Aneks ten, na 87 stronach, zawiera skład rad miejskich w miastach królewskich w latach 1624–1636, spis sesji rady miasta Nymburk od czerwca 1635 do grudnia 1636, spis sesji rady miasta Brandýs nad Labem w latach 1618–1642 i skład rady tego miasta w latach 1618–1640 oraz spis sesji rady miasta Čelákovice w latach 1639–1642. Wspomniany wyżej aneks został umieszczony w wersji elektronicznej na zasadzie wolnego dostępu na stronie wydawcy².

² http://www.cupress.cuni.cz/ink2_ext/index.jsp?include=podrobnosti&id=237079 (dostęp: 20.07.2015).

Książkę M. Ďurčanského można podsumować stwierdzeniem, iż jest to pozycja godna uwagi. Autor w odkrywczy sposób spojrzął na sytuację administracji miast i urzędów miejskich w czasach wojny trzydziestoletniej w Czechach – w szerszym kontekście, a w węższym na sytuację mniejszych miast regionu środkowoczeskiego i ludności miejskiej – jej strategii przetrwania w ciężkich latach kryzysu. To dodatkowo ciekawy portret lokalnych elit politycznych i intelektualnych tych trzech „małych” miast ulokowanych niedaleko aglomeracji praskiej, w regionie, który nie posiadał naturalnego centrum, ponieważ Praga nie mogła pełnić tej funkcji, ze względu na swój status, oraz fakt, iż stanowiła sama w sobie swoisty mikroregion. Mamy tu więc do czynienia z praktyką historiograficzną mikrohistorii, a więc efektem rozwoju modernistycznej koncepcji dziejów i badań szczegółowych, które w recenzowanej książce dodatkowo sprzężone zostały z praktyką makrohistoryczną. Książka jest syntetyczna a zarazem analityczna, ale obie sfery nie konkurują ze sobą, a wręcz się idealnie uzupełniają. Bez wątplenia można uznać pracę M. Ďurčanského za wybitne osiągnięcie naukowe, które jest poważnym wkładem w czeską historiografię wojny trzydziestoletniej, a także w historię mentalności i historię społeczną wojny.

Mimo, że praca ta prezentuje pierwszorzędne podejście do tematu, nie można liczyć na jej głębszą recepcję na polskim gruncie. Z jednej strony wynika to z postępującego zaniku znajomości języka czeskiego wśród polskich badaczy, a z drugiej strony ze względu na jej ekspercki i zbyt wąski charakter. Niemniej jednak warto sięgnąć po tę pozycję by w zaktualizować wiedzę na temat wielu aspektów wojny trzydziestoletniej i jej wpływu na ziemie czeskie oraz by zapoznać się z aktualnym dorobkiem historiograficznym naszych południowych sąsiadów.

Robert T. Tomczak (Poznań)